

сурсів у різноманітних інформаційних системах (бібліотеках, архівах, музеях), частиною якої є бібліотечне право; нормативно-правове забезпечення управління бібліотечно-інформаційною галуззю має йти шляхом правового забезпечення інновацій в управлінні бібліотечною сферою, а також правового забезпечення управління інноваційними процесами в бібліотечно-інформаційній сфері; інтеграція українського законодавства в галузі бібліотечно-інформаційної сфери в світове законодавство з цієї галузі, зокрема, в законодавство країн СНД та європейське. Було зазначено також, що питання теоретичних та прикладних аспектів правового регулювання бібліотечно-інформаційної сфери не розроблено науковцями-бібліотекознавцями та науковцями-юристами. Саме тому одним з ключових стратегічних напрямів нормативно-правового забезпечення бібліотечно-інформаційної сфери є розвиток фундаментальних досліджень у цій галузі, розробка нормативно-інструктивної бази та законопроектів галузі на науково обґрунтованих засадах, а також визначення тих процесів у бібліотечно-інформаційній діяльності, які потребують законодавчого, нормативного або інструктивного забезпечення».

Підсумовуючи сказане, учасники круглого столу зазначили, що подальший розвиток інновацій в управлінні науковими бібліотеками, а також бібліотеками інших систем полягає у:

- ідентифікації системи управління наукової бібліотеки відповідно до стратегії інноваційного менеджменту, сучасних потреб та реальних можливостей функціонування в мінливому ринковому середовищі;
- забезпеченні комплексного характеру і мобільності впровадження інновацій у бібліотеці, їх наукове обґрунтування і практичну реалізацію;
- активізації розробки практичних заходів, спрямованих на управління інноваційними процесами в бібліотеці;
- організації системи підготовки і підвищення кваліфікації фахівців, здатних знайти інноваційну ідею, генерувати інноваційний потенціал, приймати раціональні рішення, які базуються на аналітичних методах, економічному аналізі, технологічному обґрунтуванні та оптимізації інноваційного процесу в бібліотеці;
- послідовній реалізації інноваційних проектів розвитку персоналу бібліотек з урахуванням соціальних аспектів бібліотечної діяльності;
- використанні можливостей міжнародного співробітництва для кооперації і створення інноваційних структур;
- удосконаленні нормативно-правової бази бібліотечно-інформаційної сфери шляхом розробки науково-обґрунтованих моделей бібліотечного законодавства та гармонізації законодавства бібліотечно-інформаційної сфери України зі світовим законодавством цієї сфери.

Анатолій БРОВКІН,

канд. іст. наук, с. н. с.,

заступник генерального директора НБУВ,

Людмила ПЕТРОВА,

канд. пед. наук, доцент Київського

національного університету культури

і мистецтв,

Янна ЧЕПУРЕНКО,

канд. іст. наук, с. н. с.,

зав. відділу НБУВ

© А. Г. Бровкін, 2003

© Л. П. Петрова, 2003

© Я. О. Чепуренко, 2003

Бібліотечні електронні інноваційні технології

В умовах переходу до інформаційного суспільства перед бібліотечною спільнотою все з більшою гостротою постає проблема трансформації книгозбірень з пасивних сховищ документованих знань на паперових носіях в активних їх розповсюджувачів засобами електронних комунікацій. Магістральний напрям розв'язання цієї проблеми – розробка та впровадження інноваційних технологій. В останні роки у вітчизняних бібліотек з'явилися вагомі досягнення у створенні таких технологій. Яскравим свідченням цього є продемонстровані на семінарі-практикумі «Бібліотечні електронні інноваційні технології» (наук. кер. – канд. техн. наук, с. н. с., керівник Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ Л. І. Костенко, канд. фіз.-мат. наук, зав.

відділу Українського мовно-інформаційного фонду НАН України О. М. Костишин, учений секретар – н. с. НБУВ О. І. Жабін) бібліографічні, реферативні та повнотекстові бази даних і системи автоматизації бібліотек.

Ключовим на семінарі став виступ провідного інженера НБУВ **Т. А. Шерепи**, присвячений започаткованому інноваційному проекту Бібліотеки, що полягає в створенні системи електронних видань на компакт-дисках. Ця система включає 5 галузевих серій, які містять публікації з природничих, технічних, гуманітарних, медичних та аграрних наук. Періодичність виходу серій – 2–4 рази на рік залежно від попиту. Кожна з них має політематичні бібліографічні ресурси з понад 20-річною рет-

роспективою і фонд електронних документів. Останній включає: електронні версії авторефератів дисертацій, захищених в Україні після 1998 р.; комп'ютерні версії публікацій, отримані Бібліотекою від інтелектуальних власників; загальнодоступні матеріали мережі Інтернет; твори класиків української літератури (Івана Котляревського, Тараса Шевченка та ін.). Підготовку серій електронних видань НБУВ здійснюватиме на основі представлених на її веб-сайті інформаційних ресурсів у тісній співпраці з провідними вітчизняними бібліотеками. Фактично цей проект започатковує в Україні нову систему документорозповсюдження, що стане основною в інформаційному суспільстві й базуватиметься на кумуляції, обробці та структуризації наукової й суспільно значущої інформації в бібліотеках у вигляді впорядкованих зібрань документів, і наступне тиражування та поширення цих зібрань на комп'ютерних носіях інформації.

Доповідачем було продемонстровано перший результат започаткованого інноваційного проекту – компакт-диск з галузевою серією «Аграрні науки». Його інформаційні ресурси включають 170 тис. бібліографічних записів з проблематики сільськогосподарських та суміжних наук (біологія, економіка тощо) і 3,3 тис. текстів авторефератів дисертацій, захищених в Україні в 1998–2002 рр., зі згаданих напрямів. Пошуковий апарат електронного видання забезпечує виявлення потрібних матеріалів за авторами, словами з назв документів і текстів анотацій, тематичними розділами, класифікаційними індексами (їх можна отримати в режимі підказки), роками видань. Програмне забезпечення для інноваційного проекту, розроблене на основі пакета прикладних програм WWW ISIS (ЮНЕСКО), не потребує попередніх інсталяційних процедур, надає користувачу типовий веб-орієнтований інтерфейс і відповідає концепції вільного поширення. Те, що понад 100 учасників конференції записали продемонстроване електронне видання на власні компакт-диски для ознайомлення та тестування, засвідчило підвищений інтерес до представленої розробки. При цьому, Бібліотека надала іншим книгозбірням України та держав СНД упродовж трьох днів форуму понад 330 тис. документів, що вдвічі перевищує річні надходження до фондів НБУВ.

Формування системи галузевих серій електронних видань має значні перспективи. Канд. техн. наук, зав. відділу НБУВ Л. Й. Костенко проінформував учасників конференції про затвердження в найближчий час «Положення про електронні наукові фахові видання», що започатковується для досягнення якісно нового рівня повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства в знаннях, одержаних у процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної та виробничої діяльності українських учених і фахівців. Принципова сутність згаданого Положення полягає в тому, що електронні публікації, підготовлені з дотриманням визначених у ньому правил, ураховуватимуться при захисті дисертаційних робіт. При цьому, засновники існуючих друкованих наукових фа-

хових видань (науково-дослідні інститути, університети тощо) можуть випускати їх у електронній формі. Тому після затвердження Положення очікується зменшення кількості серіальних видань у паперовій формі при одночасному стрімкому зростанні їх електронних аналогів.

Певний резонанс викликав виступ канд. фіз.-мат. наук, зав. відділу Українського мовно-інформаційного фонду НАН України О. М. Костишина, який презентував Український лінгвістичний портал і розповів про інтегровану лексикографічну систему словників України, що поширюється на компакт-дисках. Поява цих розробок, які первісно враховують особливості української мови, дозволяє ставити на порядок денний вирішення проблеми інтелектуалізації інформаційного пошуку у вітчизняних автоматизованих бібліотечно-інформаційних системах.

Зав. сектору НБУВ Н. Я. Зайченко продемонструвала представлені на веб-сайті Бібліотеки онлайнві реферативні ресурси України, що створюються спільно з Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України. На час демонстрації обсяг цих ресурсів становив 90 тис. записів і відбивав як вітчизняні книжкові видання, так і статті з понад 300 періодичних і продовжуваних видань. На основі представлених ресурсів, що є ядром національної системи реферування української наукової літератури, генеруються текстові файли галузевих серій Українського реферативного журналу «Джерело». У 2004 р. до трьох серій (природничої, технічної та гуманітарної) буде додано четверту – «Медицина». Слід додати, що НБУВ – це єдина національна бібліотека у світі, яка здійснює реферування вітчизняного потоку наукової літератури, в інших країнах цю функцію здійснюють спеціально створені інформаційні центри.

У взаємодоповнюючих повідомленнях н. с. НБУВ О. І. Жабіна і канд. іст. наук, м. н. с. І. А. Павлуши учасникам конференції було представлено наявні інформаційні ресурси та сервіси веб-сайту Бібліотеки і напрями його розвитку. Вже сьогодні на ньому з'явився Інтернет-портал з соціогуманітарних наук. Основою порталу є його власні інформаційні ресурси, що включають: електронну бібліотеку зі згаданої проблематики обсягом 10 тис. документів, добірку нормативних актів України в соціогуманітарній сфері та «дзеркала» наявних сайтів академічних установ трьох відділень НАН України (економіки; історії, філософії та права; філологічних наук, мистецтвознавства, етнології). Важливою складовою порталу є система навігації в профільних ресурсах Інтернет, реалізована у вигляді гіпертекстових посилань на споріднені інформаційні ресурси цієї глобальної комп'ютерної мережі. Серед них – онлайнві бібліотеки соціогуманітарної проблематики та сайти відповідних науково-дослідних інститутів і університетів України та інших держав. Подальший розвиток веб-сайта передбачає його трансформацію в Науково-інформаційний Інтернет-портал НАН України.

Зацікавленість учасників конференції викликала і презентація каталогу періодичних видань науково-технічної інформації, проведена зав. відділу УкрІНТЕІ,

канд. техн. наук **В. А. Савенком** і с. н. с. **О. Г. Рожковою**. Особливістю програмних засобів цієї розробки є використання постреляційної системи керування базами даних Cache, яка демонструє продуктивність у 20 разів вищу за продуктивність систем, розробка яких первісно базувалася на реляційних моделях представлення даних (Informix, Oracle, Sybase тощо).

Заступник генерального директора науково-виробничого об'єднання «Інформсистема» (Росія) **Л. В. Лєвова** та керівник Служби розробки програмних засобів **С. В. Єфремов** провели презентацію автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи MAPK-SQL. Вона поряд з системою автоматизації бібліотек ІРБІС (ДПНТБ Росії) є однією з найбільш поширених на теренах СНД. В Україні MAPK-SQL використовує Національна бібліотека України для дітей. Система MAPK-SQL базується на архітектурі «клієнт–сервер» і функціонує під управлінням операційної системи Windows NT/2000 на серверній частині, для клієнтських місць використовується Windows 95/98/2000. У якості SQL-серверів можуть встановлюватися MS SQL, Oracle, Sybase. Функціонально система включає 8 модулів: «Адміністратор», «Комплектування», «Каталогізація», «Абонемент», «Пошук», «Книгозабезпечення», «MAPK-SQL Internet» і «Провайдер баз даних».

Для бібліотечної спільноти особливий інтерес представили взаємодоповнюючі виступи н. с. НБУВ **А. Г. Федорчука**, н. с. **В. Г. Шишкіної** та н. с. **Т. І. Третяк**, в яких вони розповіли про інформаційно-аналітичну систему, з використанням якої здійснюється багатоаспектний прес-моніторинг іміджу бібліотек України у газетній періодиці. Для формування інформаційних ресурсів даної системи при щоденному перегляді нових надходжень до газетного відділу Бібліотеки відбираються публікації, які презентують бібліотечну справу та діяльність бібліотек на сторінках понад 300 українських газет. Для наповнення бази даних системи методом контент-аналізу тексту виявляються ключові щодо досліджуваної теми фрагменти публікацій. Виділені цитати індексуються згідно з розробленим класифікатором і разом з бібліографічним описом документа заносяться до бази даних. Застосування спеціальних інформаційних техно-

логій при обробці сформованих інформаційних ресурсів дозволяє отримувати різним чином структуровані ключові фрагменти публікацій та статистичні таблиці. Учасникам конференції було продемонстровано матеріали прес-моніторингу «Сьогодення українських бібліотек», який являє собою аналітичний огляд газетних публікацій за січень–серпень 2003 р. За досліджуваний період до інформаційної системи було занесено понад 1,3 тис. фрагментів публікацій з більш як 200 газетних видань України. Зміст публікацій засвідчує зацікавленість суспільства станом справ у бібліотечній сфері, діяльність яких оцінюється позитивно. Матеріали цього моніторингу викладено на веб-сайті НБУВ, і він доступний для користувачів Інтернет.

Обговорювалися на семінарі й питання інновацій у розвитку бібліотечних сервісів в Інтернет (інженер НБУВ **В. М. Пономаренко**), інтелектуалізації інформаційно-пошукових систем бібліотек (м. н. с. НБУВ **Ю. В. Яковлева**), використання Інтернет-технологій для інформаційного забезпечення бізнес-структур (канд. іст. наук, доцент Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв **М. Б. Проценко**) та при формуванні електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів (бібліотекар НБУВ **О. П. Башкатова**), науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів в Україні (м. н. с. НБУВ **Т. В. Симоненко**), економічної ефективності бібліотечного обслуговування з використанням телекомунікаційної технології замовлення літератури (пров. бібліотекар НБУВ **Н. Ф. Самохіна**).

У цілому семінар продемонстрував наявність у вітчизняних бібліотек ряду практичних досягнень у сфері інноваційної діяльності, засвідчив великі потенційні можливості для трансформації з ортодоксально-стабільних суспільних інститутів у рушійну силу суспільного прогресу, в механізм забезпечення змістовного й упевненого перетворення нашого суспільства в суспільство інформаційне.

Леонід КОСТЕНКО,

канд. техн. наук, с. н. с., зав. відділу НБУВ

© Л. Й. Костенко, 2003

Національний формат представлення бібліографічних даних УКРМАРК

У роботі науково-практичного семінару «Національний формат представлення бібліографічних даних УКРМАРК» (наук. кер. – канд. екон. наук, с. н. с., заст. генерального директора НБУВ **А. О. Чекмарьов**, зав. відділу наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка **Н. В. Кириченко**; учений секретар – н. с. НБУВ **О. В. Ісаєва**) взяли участь понад 30 фахівців у галузі інформаційних технологій та розвитку бібліотечної справи: у повному складі члени міжвідомчої робочої групи з розробки Національного формату УКРМАРК, представники Бібліотеки Академії державної податкової

служби України (м. Ірпінь), директор Товариства «НВП «Ідея» (м. Донецьк) **І. Н. Яковсон**, представники Державної бібліотеки України для юнацтва, Державної науково-педагогічної бібліотеки України, Публічної бібліотеки ім. Л. Українки, Бібліотеки Національного аграрного університету, фахівці та студенти.

Актуальність проведення цього семінару з чітко окресленою науково-практичною спрямованістю важко переоцінити, враховуючи важливість та термінову необхідність створення такого документа, як національний формат України.